

Diasistemàtica vs. pluricentrisme. Una aproximació a la lingüística de les varietats alemanya¹

Diasystematicity vs pluricentrism. An approach to German variety linguistics

Miquel Àngel PRADILLA CARDONA
Universitat Rovira i Virgili. Institut d'Estudis Catalans

Data de recepció: 14 d'abril de 2020

Data d'acceptació: 10 de juny de 2020

RESUM

L'objectiu d'aquest treball és oferir una presentació sumària del model conegut com a *lingüística de les varietats*. L'esmentat model, desenvolupat per l'Escola de Friburg, té unes arrels profundes en l'estructuralisme funcionalista de l'Escola de Praga i se'n mostra òptim per a categoritzar la variació lingüística d'acord amb el seu funcionament discursiu. Amb una estructura conceptual i terminològica sòlida, el model en qüestió descriu el dinamisme de la interacció de les diverses dimensions de la variabilitat (diatòpica, diastràtica i diafàsica). La ubicació d'aquesta diversitat de formes en relació amb la situació comunicativa en permet valorar l'estatus funcional, un estatus que, tot i la identitat fenomenològica del tret avaluat, podrà divergir quant a la seua consideració diasistemàtica o de norma diferenciada en el si de les llengües pluricèntriques. La lectura que es proposa va destinada a una millor interpretació del complex establiment de la varietat estàndard de la llengua catalana. Una llengua que té unes dinàmiques d'ús força deficitàries i una comunicació interterritorial d'intensitat baixa.

PARAULES CLAU: lingüística de les varietats alemanya, variació diasistemàtica, pluricentrisme, codificació i estandardització de la llengua, llengua estàndard.

ABSTRACT

The aim of this paper is to offer a summarized presentation of the model known as *variety linguistics*. This model, developed by the Freiburg School, is deeply rooted in the Prague School's functionalist structuralism and may be seen as an optimal model for the categorisation of linguistic variation according to its discursive functions. Through a solid conceptual and terminological apparatus, this model describes the interaction dynamics of the various dimensions of variability (diatopic, diastratic and diaphasic). The location of this diversity of

CORRESPONDÈNCIA: Miquel Àngel Pradilla Cardona. Universitat Rovira i Virgili. Departament de Filologia Catalana. Avinguda de Catalunya, 32. 43002 Tarragona. A/e: miquelangel.pradilla@urv.cat.

1. Aquest treball s'ha realitzat en el marc del projecte PRO2019-S04-PRADILLA de l'Institut d'Estudis Catalans, «La gestió normativa en contextos politicoadministratius sociolingüísticament complexos». També ha rebut un ajut del Departament de Cultura (Direcció General de Política Lingüística) de la Generalitat de Catalunya en la convocatòria del 2019 («Planificació del corpus en situacions de complexitat sociolingüística»).

forms in relation to the communicative situation allows us to assess its functional status, which may diverge – despite the phenomenological identity of the evaluated trait – from its diasystematic or normative consideration within the scope of the pluricentric languages.

KEYWORDS: German variety linguistics, diasystematic variation, pluricentrism, language codification and standardisation, linguistic standard.

1. INTRODUCCIÓ²

L'article que el lector té a les mans constitueix la primera part d'un treball l'objectiu fonamental del qual és avaluar les diferències d'estatus que tenen determinats fenòmens lingüístics de la varietat geogràfica andalusa de l'espanyol i de la varietat nord-occidental del català, en relació amb les varietats hispanoamericanes i la valenciana, respectivament. El contrast de les dues valoracions ens hauria de permetre, d'una banda, l'establiment dels trets comuns i les especificitats de cada llengua pel que fa a la seua caracterització diasistemàtica, i de l'altra, l'orientació pluricèntrica de la modelització de la formalitat comunicativa. Dues qüestions que la contemporaneïtat ha situat en la primera línia del debat paradigmàtic sobre el funcionament del llenguatge.

Uns exemples que poden donar clària a la formulació teòrica precedent podrien ser la consideració del sigmatisme (*seseo*) en el diasistema de l'espanyol meridional o atlàntic i el reflex ortogràfic de la realització de l'increment incoatiu *-eix/-ix* en el del català occidental. L'establiment del seu estatus —en tots dos casos, divergent dins el bloc dialectal de referència— ens planteja qüestions que depassen la dinàmica intralingüística i ens situen en una consideració social del fenomen lingüístic. La incorporació d'un component social en la caracterització de les dinàmiques comunicatives exigeix abordar qüestions com les apuntades des de constructes teoricometodològics que vagen més enllà de la mera anàlisi de l'estructura lingüística de les llengües. La recerca d'un model que els done resposta esdevindrà determinant en l'èxit de la comesa.

En la tradició hispànica, el cas de l'estatus de l'andalús ha estat tractat a bastament. Tanmateix, el model que n'ha fornit una explicació més satisfactòria ha estat el de la *lingüística de les varietats*. En canvi, des de la tradició catalana, en el debat sobre la planificació del corpus, l'esmentat model —molt productiu en l'àmbit de la lingüística contrastiva i de la traducció—³ no ha tingut la visibilitat de les aportacions fetes

2. La idea d'aquest treball es va començar a gestar en una estada de recerca feta entre els dies 19 i 22 de maig de 2019 al Departamento de Lengua Española, Lingüística y Teoría de la Literatura de la Universidad de Sevilla. Vull agrair als professors Antonio Narbona, Elena Méndez García de Paredes, Araceli López Serena i Rafael Cano, tots ells membres del grup de recerca El Español Hablado en Andalucía, l'acollida que em van dispensar i les orientacions bibliogràfiques que em van subministrar.

3. Entre la producció acreditada en els àmbits de la lingüística contrastiva i la traducció, destaca l'obra d'investigadors com Jenny Brumme, Josep Maria Castellà, Carsten Sinner, Eva Garcia-Pinos, Elisenda Bernal, Andreas Wesch, etc.

des del variacionisme labovià⁴ i, sobretot, des de la gramàtica sistemicofuncional de Halliday, McIntosh i Strevens (1964).⁵

La lingüística de les varietats té l'origen a l'Escola de Friburg. Han contribuït a edificar-la prestigiosos romanistes alemanys com Brigitte Schlieben-Lange, Wulf Oesterreicher, Peter Koch o Johannes Kabatek, entre d'altres. Es tracta d'una proposta que a poc a poc ha anat fent-se un lloc més enllà de l'entorn centreeuropeu, competint amb les formulacions anglosaxones que senyoregen en bona part de la recerca acadèmica actual. La nostra (modesta) intenció és posar el present treball al servei d'una millor interpretació del complex establiment de la varietat estàndard de la llengua catalana, una llengua que té dinàmiques d'ús força deficitàries i una comunicació interterritorial de baixa intensitat.

El segon apartat acollirà la caracterització conceptual i la descripció de l'estructura terminològica del model alemany. Començaré, però, destacant la influència notabilíssima que ha tingut en la seua definició l'estructuralisme funcionalista de l'Escola de Praga, especialment, a partir de nombroses formulacions sorgides de la doctrina lingüística que ens va llegar Eugenio Coseriu. Tot seguit, ja de ple en el model de Peter Koch i Wulf Oesterreicher, donaré compte de la conceptualització lligada a termes (o sintagmes) com *variació diatòpica*, *variació diastràtica* i *variació diafàsica*; *diasistema*; *espai variacional*; *cadena de varietats*; *variació concepional*; *immediatesa* i *distància comunicatives*, i *eix oral-escrit*.⁶

El tercer apartat, tot just abans de cloure l'article amb les conclusions, el dedicaré a fondejar en el terme *norma*. En aquest apartat transitarem el camí que ens portarà de l'homonímia del vocable a la polisèmia conceptual que acull. Dit d'una altra manera, durant el recorregut ens entretindrem a distingir la significació coseriana (la *norma objectiva*) de la significació valorativa (la *norma prescriptiva*); una distinció fona-

4. La proposta sociolingüística de Labov s'ha de considerar com l'elaboració més reeixida sorgida a partir de l'article «Empirical foundations for a theory of language change», de Weinreich, Labov i Herzog (1968). El treball en qüestió constituirà un veritable salt qualitatiu en la consideració social del llenguatge. Sobre l'adaptació del model variacionista labovià a la tradició sociolingüística catalana es pot consultar Pradilla (2008a i 2011). En els esmentats treballs, també s'hi pot trobar un inventari de la recerca portada a terme, especialment en el nivell fònic.

5. Amb aquesta proposta naixia la gramàtica sistemicofuncional, matisada en diverses ocasions per Halliday (1976) i Gregory i Carroll (1978). En la tradició d'estudis sociopragmàtics catalana, la gramàtica sistemicofuncional anglosaxona ha estat a la base d'un conjunt d'aproximacions sociolingüístiques a partir d'autors com Lluís López del Castillo, Isidor Marí, Xavier Lamuela, Lluís Payrató, etc. La pragmàtica i l'anàlisi del discurs, dues manifestacions d'una mateixa disciplina amb límits difusos amb la lingüística (asocial) i la sociolingüística, s'han ocupat de l'estudi de la interacció entre l'ús del llenguatge i la comunicació. Així, aspectes com els estils discursius, la llengua dels polítics i dels mitjans de comunicació, la construcció de la identitat en el discurs, els aspectes pragmàtics de la traducció, els models de llengua, la pragmaestilística, la fraseologia, la dixi, la modalització, la cortesia o els marcadors i els connectors, han esdevingut temes d'atenció preferent per als investigadors sobre la llengua catalana. A Alturo (2011) i Payrató i Cots (2011), es pot trobar una anàlisi detallada —fins al moment de la publicació dels treballs— de la recerca feta en relació amb la llengua catalana.

6. Els termes *variació diatòpica* i *variació diafàsica* són de Flydal (1952). El terme *diasistema* correspon a Weinreich (1954).

mental a l'hora d'encarar la imbricació epistemològica entre dos conceptes centrals per a l'avinentesa que ens ocupa, la *diasistematicitat* i el *pluricentrisme*.

2. LA LINGÜÍSTICA DE LES VARIETATS ALEMANYA

2.1. *La petjada estructuralista en la lingüística de les varietats*

Diversos autors s'han ocupat de destacar les traces estructuralistes en l'establiment del model alemany (Fernández Pérez, 1997; Kabatek, 2002; López Serena, 2013), un model vinculat a determinades formulacions que tenen l'origen en l'estructuralisme funcionalista, especialment, de l'Escola de Praga.

En relació amb la consideració saussuriana del llenguatge des de l'homogeneïtat i l'estabilitat, sens dubte, cal fer una reflexió a fons. No en va l'esmentat paradigma ens ha proporcionat un assaig de modelització de la variació de gran productivitat, que sistematitza en varietats diatòpiques, diastràtiques i diafàsiques. Arribats en aquest punt, no és sobrer recordar que, segons Saussure, l'eliminació de la variació respon a un principi metodològic. Així, si bé *metodològicament* l'objectiu de l'estructuralisme no és la descripció ni l'explicació de la diversitat lingüística, la variació no deixa de ser *ontològicament* la realitat que defineix el caràcter heterogeni i dinàmic del llenguatge.

Val a dir, tanmateix, que la variació com a realitat primera del llenguatge remet indefectiblement cap a un principi d'unitat. El fet de ser un instrument de comunicació compartit, un ens social en definitiva, exigeix una certa sistematicitat. L'estructuralisme, doncs, assumeix programàticament la tensió entre dos pols en aparença oposats, la unitat i la diversitat; una tensió que determinades reelaboracions programàtiques del paradigma fundacional han resolt d'una manera satisfactòria, com veurem.

El mateix Saussure, tal com destaca Kabatek (2002: 39), reconeix que «De ser necesario hab[r]ía que aislar los diferentes dialectos de una lengua para estudiar cada uno *como* lengua sin elementos resultantes de la mezcla con otra, *como* sistema lingüístico homogéneo y unitario». Així, una veu tan reconeguda com la de Coseriu (1981: 306-307) proclama que una *llengua històrica* mai no és un sistema lingüístic, únic, sinó un *diasistema*, un conjunt més o menys complex de *varietats funcionals* diverses; per tant, no es pot descriure com una sola estructura unitària i homogènia (més endavant em referiré als conceptes destacats en cursiva). López Serena (2013: 108) conclou que:

Los sistemas lingüísticos como objetos de investigación estáticos y estables no constituyen, pues, la realidad del lenguaje; son, por el contrario, resultado de un proceso de abstracción que no pertenece al *objeto real*, sino al *objeto de estudio* construido para su investigación —de ahí que para distinguir entre uno (el objeto *real*) y otro (el *objeto de investigación*) y evitar, al mismo tiempo, aplicar el término *objeto* a la realidad en bruto, una convención bastante extendida

en filosofia de la ciència sea denominarlos, respectivament, *materia* frente a *objeto* de estudio.

L'estructuralisme, més que una teoria estàtica que reflecteix el pensament sacralitzat del seu creador, s'ha d'entendre com una amalgama d'aportacions que, amb el temps, han acabat matisant principis programàtics essencials. Noms com Martinet, Weinreich o Coseriu han incorporat mirades pròpies sobre aspectes com l'homogeneïtat (sistema) i l'estabilitat (sincronia) de l'objecte d'estudi. Les paraules de Martinet (1953 [1996]: 17) són força reveladores:

Fer ulls clucs a un gran nombre de complexitats reals ha possibilitat que els especialistes, des dels pares fundadors de la nostra ciència fins als funcionalistes i els estructuralistes actuals, hagen abstret un cert nombre de problemes fonamentals, hi hagen presentat solucions perfectament vàlides en el marc de la hipòtesi, i en general hagen aconseguit, potser per primera vegada, un percentatge de rigor en la recerca al voltant de l'activitat psíquica humana.

Els lingüistes sempre hauran de tornar, esporàdicament, a aquesta suposició programàtica. Nosaltres, però, haurem ara de remarcar el fet que una comunitat lingüística no és *mai* homogènia i amb prou feines, en alguna ocasió, independent. Els dialectòlegs han assenyalat la permeabilitat de les cèl·lules lingüístiques i s'ha demostrat que els canvis lingüístics s'estenen com les ones a través de l'espai. Però encara queda per emfasitzar el fet que la diversitat lingüística comença a la porta del veí, o millor, a la llar, exactament amb nosaltres mateixos.

No ens ha d'estranyar, doncs, que l'esmentat autor prologués un dels llibres més heterodoxos de la tradició, *Languages in contact* (1953), obra d'un dels precedents més destacats de la sociolingüística, l'estructuralista tardà Uriel Weinreich,⁷ un lingüista que al seu torn participarà, com s'ha dit, en l'article considerat fundacional de la sociolingüística estricta juntament amb Labov i Herzog (Weinreich, Labov i Herzog, 1968).

Tanmateix, per a l'avinentsa que ens ocupa, el pensament (socio)lingüístic de Coseriu adquireix una rellevància especial. El qüestionament dels centres d'atenció prioritaris en la formulació dicotòmica saussuriana, pel que fa al caràcter *sincrònic* del llenguatge (sincronia-diacronia) i a la preeminència de la *llengua* (amb la proposta ternària de sistema-norma-parla), atorga a la seua formulació una singularitat notabilíssima. Una idiosincràsia que és a la base del model formulat per Peter Koch i Wulf Oesterreicher (1985 i 1990).

7. La singularitat de l'obra es troba en el fet que, a partir d'interessos estrictament lingüístics —l'anàlisi de la interferència i el canvi lingüístics en els diferents nivells d'anàlisi de les llengües—, explora les possibilitats de contacte amb altres àmbits de les ciències socials. D'aquesta manera, emergeix una nova lingüística del contacte de llengües. Es tracta d'una orientació interdisciplinària de la recerca que obre les portes al naixement d'una nova disciplina, la sociolingüística.

Per a Coseriu (1981: 269), la llengua no es concep com una realitat donada, estàtica, reïficada; ans al contrari, s'entén com la manifestació de la facultat universal de parlar en els individus particulars com a membres de *comunitats històriques*. Aquesta perspectiva d'anàlisi, el *vessant històric*, esdevindrà fonamental per a l'estudi de l'heterogeneïtat de les dues varietats lingüístiques —l'espanyol atlàntic i el català occidental— que vull contrastar com a segona part del plantejament teòric d'aquest article. Les varietats esmentades representen la tradició modelitzada històricament, seguida pels membres del col·lectiu. Oesterreicher (2006: 112) situa en aquest nivell d'anàlisi les regles lingüístiques i discursives de la llengua i la tradició discursiva seleccionades.⁸ La historicitat s'entén, doncs, com una perspectiva fonamental en la consideració social del llenguatge.

La historicitat té a veure no només amb l'evolució temporal de les llengües —no és tan sols una orientació diacrònica en l'observació—, sinó també, i sobretot, amb la variació lingüística, considerada com la realitat intrínseca a tota forma de llenguatge. El llenguatge, doncs, com a capacitat se substancia en varietats diferenciades, ja siguen llengües o varietats d'una mateixa llengua. En aquest darrer cas, poden ser diatòpiques (territorials), diastràtiques (socials) i diafàsiques (estilístiques/registres). D'aquesta manera, Coseriu s'allunya de plantejaments epistemològics de força calat en la lingüística moderna. És el cas de la concepció estàtica i uniforme de l'objecte d'estudi (allò que és social sempre manifesta variació i evoluciona en el temps) i el caràcter universal, pedra angular del generativisme (no hi ha llenguatge sense variació *inter* i *intra* lingüístiques).

La formulació de Coseriu respecte a la historicitat en preveu una aprehensió en dues dimensions: la *historicitat - canvi lingüístic* i la *historicitat - variació lingüística*. Oesterreicher (2006) se situa en la caracterització del model variacional alemany i hi afegeix una nova dimensió que resulta de la bifurcació de la segona. Així, cataloga com a *historicitat - variació lingüística* la diferenciació causada per factors pragmàtics i funcionals, mentre que etiqueta com a *historicitat - diversitat lingüística* la perspectiva centrada en el contrast de les formes lingüístiques al marge de la funció que exerceixen en la comunicació.⁹ Si les historicitats esmentades motiven la percepció dels fenòmens variables en sincronia, la *historicitat - canvi lingüístic* ens remet a la diferenciació evolutiva en les llengües o varietats lingüístiques.

Arribats en aquest punt, convé destacar que la lingüística de les varietats descansa, sobretot, en la perspectiva de la historicitat-variació, una manifestació de la historicitat que ha esdevingut un instrument teòric de notable capacitat explicativa.

8. Coseriu (1956-1957, citat de López Serena, 2013: 111-112) ofereix tres nivells o perspectives d'anàlisi —l'universal, l'històric i el discursiu—, als quals assigna tres sabers: l'elocucional, l'idiomàtic i l'expressiu, respectivament.

9. López Serena (2013: 117) fonamenta la diferenciació de la *historicitat - diversitat lingüística* i la *historicitat - variació lingüística* a partir de la confrontació dels termes *dades* i *fets* (*datos* i *hechos*). Així, la primera fa atenció a les dades lingüístiques, mitjançant el contrast de les estructures de llengües o varietats diferents; mentre que la segona s'interessa pels *fets* lingüístics que emergeixen de la consideració de l'estatus variacional de trets lingüístics estructuralment idèntics.

2.2. *La immediatesa i la distància comunicativa de la variació lingüística: la variació concepcional o situacional*¹⁰

Els investigadors alemanys Peter Koch i Wulf Oesterreicher van començar a gestar la seua proposta d'interpretació de la variació lingüística en un article de l'any 1985, «Sprache der Nähe — Sprache der Distanz. Mündlichkeit und Schriftlichkeit im Spannungsfeld von Sprachtheorie und Sprachgeschichte» ('Llenguatge de la immediatesa - llenguatge de la distància...'). Uns anys més tard, el 1990, ens oferien el text referencial, *Gesprochene Sprache in der Romania. Französisch, Italienisch, Spanisch*, un treball més exhaustiu on exposen els principis teòrics en què descansa l'edifici conceptual i terminològic de la que es convindrà a anomenar *lingüística de les varietats*.¹¹ Es tracta d'un model que transcendeix l'inventari de fenòmens lingüístics variables de la llengua i els incorpora en una proposta epistemològica ben fonamentada, que els interpreta conjuntament en un eix que abraça l'oralitat (*Mündlichkeit*) i l'escriptura(litat) (*Schriftlichkeit*).

L'oposició oral-escrit dona forma a l'eix que vertebrava la variació que acull l'*espai variacional*, un espai de variació representat gràficament per una cadena de varietats subordinades a una llengua elaborada (estàndard). A partir d'aquí, l'edifici es basteix sobre dos pilars fonamentals. López Serena (2002: 258) els sintetitza:

1) La diferenciación dicotómica entre (i) el *medio* o canal de la realización (fónico o gráfico) y (ii) «la *concepción* subyacente a un enunciado y al *modo* de su verbalización, [ometo nota] una concepción hablada o escrita, en el sentido de más o menos formal. [...]

2) La conocida tripartición de los puntos de vista con respecto al lenguaje de Eugenio Coseriu en los tres niveles: (i) universal, (ii) histórico y (iii) actual; en tanto que «el hablar es una actividad *universal* que se realiza por individuos *particulares*, en cuanto miembros de comunidades *históricas*» [...].

En relació amb el punt 1, Koch i Oesterreicher reelaboren una distinció que van recuperar de Ludwig Söll ([1974] 1985: 17-25). La modificació fonamental la trobem en el trencament de la visió dicotòmica de la *concepció* i el *mitjà*. D'aquesta manera,

10. Aquest apartat es basa en un conjunt d'aportacions d'Araceli López Serena, professora de la Universitat de Sevilla i, probablement, una de les millors coneixedores de la proposta de Koch i Oesterreicher en l'àmbit hispànic. L'esmentada investigadora ha dedicat esforços importants a la difusió del model en l'àmbit hispànic: des de la ressenya que va fer el 2002 del llibre *Gesprochene Sprache in der Romania. Französisch, Italienisch, Spanisch* (1990) a treballs més recents (2013), passant per la mateixa traducció al castellà de l'obra en qüestió (2007). Per a l'avinentesa que ens ocupa, qui signa aquestes ratlles vol advertir que l'objectiu de l'apartat és fer una presentació sumària, en cap cas exhaustiva, d'algunes qüestions rellevants en la caracterització del model.

11. És important ressenyar que Koch i Oesterreicher, o bé amb articles conjunts o bé amb articles fets per separat, posteriorment a la publicació del llibre han anat donant clariïcs i evolucionant el model embrionari.

l'aprehensió de les diferències concepcionals entre l'oral i l'escrit es fa en termes de gradualitat. La nova orientació interpreta la variació no com a resultat de la seua realització material (*mitjà*), sinó en tant que pertanyent a una dimensió variacional, *concepcional*, on la percepció de la situació comunicativa determina la concepció dels discursos. Es tracta d'una dimensió que interpreta el contínuum de formalitat en termes d'*immediatesa* i *distància* comunicativa; al seu torn, una alternativa als termes *oral* i *escrit*, que ocupen els extrems de l'eix concepcional.

L'adequació dels termes triats (*immediatesa* i *distància*) respon a una sèrie de paràmetres: les situacions comunicatives de la immediatesa es donen en funció del moment de planificació i el d'execució del missatge (*immediatesa temporal*), de la proximitat social de l'interlocutor (*immediatesa social*), de la vinculació amb el tema de la interacció i amb els interlocutors (*immediatesa emocional*) i, finalment, de la interacció física, cara a cara, dels participants (*immediatesa física*). Contràriament, quan invertim la significació dels paràmetres apuntats, les diferents *immediateses* es transmuten en *distància comunicativa*.

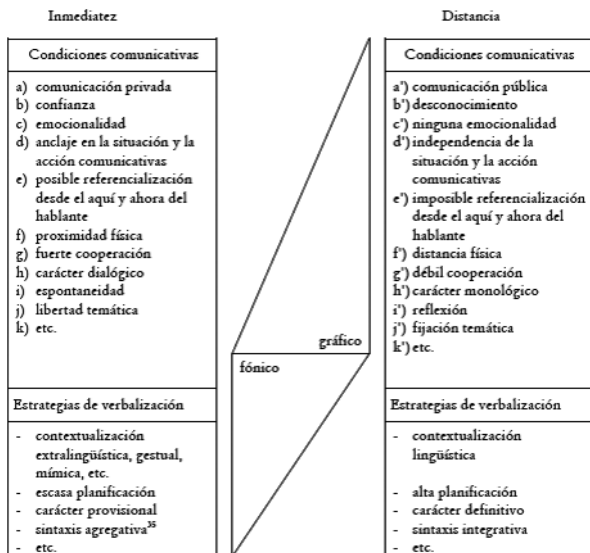
Quant al punt 2, la represa de l'esquema de nivells de Coseriu té una transcendència especial ja que esdevé determinant a l'hora d'establir l'*estatus* dels diferents fenòmens variacionals. La delimitació dels trets pel seu caràcter, o bé universal o bé idiomàtic, esdevindrà, doncs, una tasca complexa però de gran força explicativa.¹²

El contínuum concepcional el formen un conjunt de modalitats d'ús de la llengua identificades i delimitades extralingüísticament a partir d'aspectes diversos vinculats a la situació comunicativa. Alhora, internament, es manifesten en estratègies de verbalització correlatives. La figura 1 reflecteix la formulació originària de Koch i Oesterreicher pel que fa a la parametrització de la incidència de la situació comunicativa en els discursos. Es tracta d'un inventari obert a la incorporació de nous elements que l'anàlisi empírica pugui aportar.

D'altra banda, voldria posar èmfasi en una consideració que pot qüestionar el caràcter universal amb què Koch i Oesterreicher conceben la seua formulació. Em refereixo a la utilitat d'emprar el paràmetre relatiu al mitjà, el contínuum oral-escrit, tan vinculat, com s'ha vist, a la diferenciació concepcional (situació comunicativa), molt matisada. Més encara, quan no totes les llengües disposen de codificació escrita o —i això és especialment rellevant per al contrast de varietats anunciat— no tots els parlants, en situacions de minorització lingüística, hi han tingut accés.

12. «En este sentido, serán universales (porque afloran en todas las lenguas en las situaciones de comunicación prototípicamente inmediatas) fenómenos de oralidad como la abundancia de esquemas de construcción basados en la repetición de unidades fónicas, morfológicas o léxicas como de estructuras sintácticas [...], el recurso a las palabras ómnibus [...], la inclinación por el empleo de marcadores del discurso con función interaccional en lugar de otros que actúen de ordenadores específicos de la información [...], etc., mientras que serán idiomáticos los modelos propios de la modalidad concepcional histórica de cada lengua en concreto, en cuya investigación se ha avanzado muy poco» (López Serena, 2013: 124-125).

FIGURA 1
Interrelacions entre el mitjà i la concepció en les estratègies de verbalització dels discursos

FONT: Koch i Oesterreicher ([1990] 2007: 34).

Coseriu torna a fer-se present en el model amb la represa de les tres dimensions de la variació intralingüística que tant va utilitzar en la caracterització del seu pensament lingüístic: variació diatòpica, diastràtica i diafàsica. Koch i Oesterreicher hi afegeixen una nova dimensió, la que defineix el continuum concepcional entre la immedatesa i la distància comunicativa. La interrelació d'aquesta realitat polinivellada dona forma al model de la *cadena de varietats* (també *cadena variacional*).¹³ Novament, López Serena (2013: 26) en sintetitza el funcionament des d'una lectura vertical, de baix a dalt, en la figura 2:

[...] los rasgos dialectales o elementos diatópicos pueden funcionar como diastráticos (es decir, pueden ser considerados como marcas socioculturales) y, a la vez, los elementos diastráticos, como diafásicos (en tanto en cuanto es posible, por ejemplo, que un hablante culto emplee rasgos sociales de escaso prestigio en situaciones muy informales sin ver por ello mermada su imagen social. [ometo nota] El movimiento contrario (de lo diafásico a lo diatópico, pasando por lo diastrático) no es, sin embargo, posible.

La figura 2 visualitza els diferents elements que intervenen en el model. D'entrada, s'ha de distingir entre la llengua parlada en sentit estricte i en sentit ampli. La primera, ubicada a la part superior esquerra, diferenciaria els fenòmens de la parla en uni-

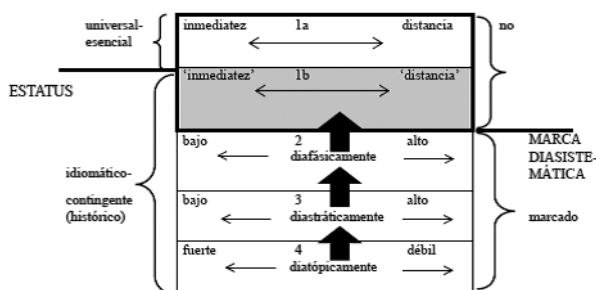
13. Sembla que seguint Coseriu (1980: 50s).

versals (1a) i idiomàtics (1b); la segona acolliria els fenòmens diastràtics i diafàsics marcats com a baixos i fenòmens diatòpics.

La dimensió central de la figura (i del model) l'ocupa l'eix concepcional immediata-distància. Constitueix, com s'ha dit, el principi estructurador de tot l'espai variacional, ja que pot incorporar elements de les altres dimensions. La resta de varietats lingüístiques s'articulen al voltant d'ell, de manera que tot fenomen lingüístic ha de poder ser categoritzat com a fet de variació diatòpica o com a norma estàndard en el si de llengües pluricèntriques. Si el que es vol és determinar l'estatus de fenòmens variables (perspectiva de la historicitat-variació), la delimitació de l'espai variacional i la cadena de varietats que acull serà clau.

En una lectura horitzontal, s'observa que en les constel·lacions de la immediata comunicativa (concepcionalment oral) s'hi troben trets diastràticament poc prestigiosos, diafàsicament baixos o diatòpicament forts. En canvi, les situacions de distància (concepcionalment escrita) atrauen els trets diastràticament prestigiosos, els diafàsicament alts i els diatòpicament febles.¹⁴ Determinats fenòmens variables, segons l'espai variacional de la llengua en què s'adscriuen, això és, segons l'espai de comunicació on interactuen els parlants, podran tenir catalogacions diferents.

FIGURA 2
La cadena de varietats

FONT: Koch i Oesterreicher ([1990] 2007: 39).

14. Arribats en aquest punt, voldria que el lector fes atenció en un dels focus de discrepància més importants que ha generat la proposta de la lingüística de les varietats. Em refereixo a la dificultat de justificar teòricament la presència en el model de dos nivells, el diafàsic i el concepcional, on la variació es vincula a la diversitat de situacions comunicatives (Kiesler, 1995). Sens dubte, l'estudi de la dimensió diafàsica ha hagut de superar la consideració de fenomen de parla i no de llengua. En canvi, les dimensions diatòpica i diastràtica, mitjançant un procés d'abstracció de la *matèria* implicada, han esdevingut llengües funcionals objecte d'estudi dels lingüistes. La variació diafàsica de tipus col·loquial, absent de sistematització en els models més ortodoxos de la lingüística moderna, ha romàs al marge dels interessos de la lingüística. Més enllà de l'establiment d'un constructe metodològic que homogeneïtza la variació diafàsica en el model de la cadena de varietats, des de la sociolingüística i la pragmàtica també s'han fet propostes de gradualització del continuïum estilístic alternatives a l'exposada. El continuïum estilístic de la sociolingüística de la variació i la gradació de formalitat de la gramàtica sistemicofuncional, models referenciats en l'apartat anterior, en serien una bona mostra. D'altra banda, convé no perdre de vista que el caràcter dinàmic (sociohistòric) de l'assignació de formalitat en qüestiona el caràcter universal.

El model de la cadena variacional, recapitulem, aborda la selecció de trets de caràcter diatòpic, diafàsic i diastràtic, més o menys marcats, que fan els parlants en la diversitat d'interaccions lingüístiques en què participen. Aquestes es regulen segons la situació comunicativa mesurada en termes d'immediatesa i distància. L'actuació lingüística de l'emissor serà avaluada pel receptor d'acord amb l'adequació a les expectatives establertes en les diferents constel·lacions: «la baja densidad de rasgos diatópicamente fuertes, diastráticamente marcados y diafásicamente informales que existen para la distancia, y a las de abundancia de dialectalismos y de rasgos socialmente marcados y coloquiales a medida que se acentúa la inmediatez» (López Serena, 2013: 131).

Tota llengua històrica, doncs, lluny de ser un cos homogeni, se substantia des de l'heterogeneïtat de la variació intralingüística, una variació sistematitzada que ens remet a un terme coral, el de *diasistema* (sistema de varietats) (Weinreich, 1954).

3. DIASISTEMATICITAT VS. PLURICENTRISME

El terme *norma* és subjacent a un conjunt de sintagmes en què la paraula *llengua* és objecte d'adjectivació: llengua *oficial, nacional, comuna o general, exemplar, normativa, estàndard*, etc. En l'apartat anterior hem presentat la llengua com un diasistema integrat per tradicions idiomàtiques (de caràcter diacrònic, diatòpic, diastràtic i diafàsic), un conjunt de normes que s'infereixen de l'observació de multitud d'actuacions lingüístiques concretes. Són el resultat d'una selecció d'usos que els parlants (o grups de parlants) efectuen mitjançant un procés avaluador en determinats moments de la història de la comunitat (llengua històrica). Alhora, el component actitudinal dels parlants d'una llengua o d'una varietat no pot romandre al marge de l'actitud valorativa dels interlocutors aliens al grup. Totes dues actituds, la dels propis i la dels forans, descansen en un conjunt de variables extralingüístiques que categoritzen des dels punts de vista sociopolític, econòmic i cultural els membres dels diferents grups i, en conseqüència, les llengües o varietats que parlen.

La mediació ideològica és sempre present en els processos de formació dels models idiomàtics —m'atreviria a dir que amb més intensitat, encara, quan una llengua o una varietat assolix l'estadi de codificació. Aleshores, el procés de modelització subsegüent sol provocar en les societats reaccions diferents —d'acord o de desacord, en graus diversos— entorn de la ideologia normativostandarditzadora impulsada. Els discursos legitimadors de l'anivellament que produeix la utilització del model (convergència de les varietats) com a garant de la unitat de la llengua solen conviure amb els que destaquen el caràcter elitista i impositiu de l'acció de privilegiar com a norma una varietat pretesament neutra (ideologia de l'estandardització).¹⁵ Pretesa-

15. Codificar una llengua va més enllà de l'operació tècnica de definir-ne una nova varietat. En una etapa prèvia es preveu una selecció d'usos (o la tria d'una varietat) que tindran la representativitat de l'exemplaritat idiomàtica. La consciència de la tria i la planificació formal de l'instrument normatiu

ment, és clar, perquè la intenció de crear una nova varietat sense marques diatòpiques i diastràtiques en la distància comunicativa és clarament utòpica; respon més a un ideal programàtic que a la voluntat real d'executar en la formalitat comunicativa un model asèptic, deslligat de les normes consuetudinàries que senyoregen en la cadena de varietats d'un espai de comunicació concret.

Coseriu (1952), novament, farà avançar la reflexió lingüística quan, en qüestionar la dicotomia saussuriana *llengua-parla*, ens ofereix un altre constructe explicatiu a partir de la tríada *sistema-norma-parla*. La norma coseriana trenca amb el sentit llatí del concepte ('cànon, model, guia') i abraça una nova significació ('comú, usual'), ara importada del francès. Méndez (2008: 1373) precisa que «no se trata de una norma en sentido corriente, establecida o impuesta según criterios de corrección y de valoración subjetiva de lo expresado, sino de la norma que seguimos necesariamente por ser miembros de una comunidad lingüística, y no aquella según la cual se reconoce que “hablamos bien” o de manera ejemplar en la misma comunidad». Estaríem davant d'una norma consensuada socialment a través del seu ús compartit en el temps, experiencial; una norma *implícita* que, en determinats aspectes podria arribar a col·lidir amb la codificació acadèmica (Lara, 2007: 179).

A diferència de la lingüística tradicional, la lingüística moderna ha apostat per l'estudi de l'esmentada norma consuetudinària, com a norma objectiva i intralingüística; en canvi, ha situat en la perifèria dels seus interessos la norma prescriptiva, en tant que és subjectiva i extralingüística.

I, tanmateix, la interrelació entre totes dues normes en la història social de les llengües aconsella que els lingüistes no desatenguen el vessant valoratiu i d'acceptació social de la correcció idiomàtica. No hem d'oblidar que, si bé la norma codificada s'estableix a partir de les normes derivades de les diferents tradicions idiomàtiques, la prescripció en si mateixa, per les característiques d'exemplaritat que s'hi associen, actua com a factor de reubicació dels fenòmens lingüístics que s'aixopluguen en l'espai variacional on esdevé la referència.¹⁶ El dinamisme apuntat en la delimitació del conjunt de varietats del diasistema també acompanyarà l'establiment dels models idiomàtics codificats.

La reivindicació de la complementarietat de l'estudi dels dos grans eixos de la polisèmia esbossats a l'hora d'explicar les accepcions de la paraula *norma* (Coseriu, 1952; Lara, 1976; Gallardo, 1978; Méndez, 2008) té en la lingüística de les varietats una formulació òptima. D'aquesta manera, el model de la cadena de varietats planteja l'estudi de la formació de la llengua normativa com un procés històric inherent a les llengües de comunicació. I ho fa proposant d'excloure'n la dinàmica ideològica, un

coadjuen en la percepció de la varietat com un artifici desvinculat de la tradició històrica d'una llengua, imposat per una elit social.

16. Fins i tot es podria donar el cas que totes dues normes, l'objectiva i la prescriptiva, coincidissen. Coseriu (1952: 90) ho verbalitza així: «El hecho que las dos normas puedan coincidir no nos interesa aquí; cabe, sin embargo, señalar que muchas veces no coinciden, dado que la “norma normal” se adelanta a la “norma correcta”, es siempre anterior a su propia codificación».

repte —tot siga dit de passada— assumible metodològicament, però de difícil materialització en el marc, si més no, d'ecosistemes comunicatius amb conflictivitats idiomàtiques actives.

D'altra banda, com s'ha dit, la posició definida pel *mitjà* (fònic o gràfic) en la dimensió de distància comunicativa, l'ocupa la concepció *escriptural*. En el model, la codificació escrita representa l'essència de la formalitat, un fet que sovint ha motivat la visió reduccionista d'identificar llengua estàndard amb llengua escrita.¹⁷ Siga com siga, la varietat escrita —pel prestigi que emana la matèria comunicativa que genera i els grups d'usuaris que en són dipositaris— assumeix un paper central en l'organització de la cadena de varietats.¹⁸ Dit això, no hem d'oblidar que la varietat de la distància comunicativa, des d'una caracterització concepcional, va més enllà de la llengua escrita i respon a situacions comunicatives com les expressades en el desenvolupament vertical de la part dreta de la figura 1.

El model també fondeja en les propietats estructurals de la llengua estàndard que ens va llegar l'estructuralisme funcionalista praguà, això és, la *intel·lectualització* i l'*estabilitat flexible*. En relació amb la primera emergeixen els conceptes klossians (Kloss, 1978) *elaboració extensiva* (*extensiver Ausbau*) i *elaboració intensiva* (*intensiver Ausbau*). Així, l'*extensiva* respon a la utilització de la llengua en un nombre creixent de tradicions discursives de la distància, mentre que la *intensiva* fa referència al desenvolupament dels recursos lingüístics necessaris per a donar resposta a les exigències de la distància (Koch i Oesterreicher, 1990: 127-129).¹⁹

Quant a l'*estabilitat flexible*, l'establiment d'una codificació idiomàtica ens remet immediatament a la fixació d'una norma lingüística i a la seua estabilització, alhora que deixa les portes obertes a una compleció permanent, ja que les llengües han de donar resposta comunicativa a les necessitats que constantment generen unes societats cada cop més complexes.²⁰

17. En la tradició hispànica és molt freqüent que el concepte *llengua estàndard* faça referència, sobretot, a la norma escrita. La preeminència del mitjà escrit fa que l'oralitat estàndard n'esdevinga un mer reflex. En la tradició catalana, sobretot a partir dels advertiments de Lamuela (1994) a propòsit de la recepció del model de Haugen (1983), s'ha tingut un interès especial a matisar les significacions de *norma* (sobretot escrita, però no només) i *estàndard*. La primera seria el resultat d'una codificació institucional, mentre que la segona respondria a un procés de vehiculació social de la norma, una mena d'acomodació d'aquesta a una societat que té la potestat d'impugnar-ne des de l'ús determinades solucions.

18. Probablement, la referencialitat de la *llengua literària* a l'hora d'establir l'exemplaritat lingüística siga hereva dels plantejaments de la lingüística tradicional. La varietat estàndard s'associava, doncs, a un model de *llengua culta* que es manifestava quasi exclusivament en el codi gràfic. Sens dubte, amb l'adveniment d'una nova comunicació multicanal on l'oralitat ha guanyat pes, a partir de nous enfocaments teòrics, la concepció actual de l'exemplaritat ha variat d'una manera substancial.

19. La intel·lectualització pròpiament dita equivaldria en essència a l'elaboració intensiva. Es tractaria d'adaptar la llengua a la producció d'enunciacions precisos, rigorosos i abstractes, fet que situaria l'estàndard com una varietat expressiva més completa.

20. El Cercle Lingüístic de Praga ens va llegar una doctrina funcionalista que ha estat a la base de models diversos sobre la caracterització dels processos d'estandardització. Vegeu, per exemple, el de Paul Garvin i Madeleine Mathiot (1956) i el d'Einar Haugen (1983).

El concepte *pluricentrisme* adquireix protagonisme quan agafa consistència la idea que la varietat estàndard no necessàriament ha de ser única. La constatació que un mateix idioma pot mostrar-se des de diferents espais variacionals serà determinant.²¹ Aquests espais s'organitzen des d'àmbits diasistemàtics diversos i se subordinen a varietats estàndard també distintes, si bé amb una comunitat suficient perquè les referencialitats en qüestió no violenten la comprensió mútua i la interacció general en la comunitat lingüística.²²

Aquest concepte constitueix, bàsicament, un epifenomen de la globalització, que dona compte en l'àmbit lingüístic de la dialèctica que s'estableix entre l'impacte dels processos globals en la quotidianitat i la reafirmació de la realitat immediata, local o regional (Amorós Negre, 2012: 17). Tanmateix, aquesta asseveració hauria perdut sentit si no hagués fet fortuna una nova conceptualització de les llengües en què els aspectes socioculturals, polítics o econòmics, entre d'altres, hi tenien cabuda plena; una nova mirada del llenguatge en què la variació lingüística interna, dimensionada en diferents paràmetres, ha guanyat visibilitat en els estudis que se n'ocupen.

La concepció de la variació lingüística que mostra cada cultura idiomàtica mediatitzarà la significació del concepte. Ja ens hem referit a bastament a la rellevància de la dinàmica històrica en la modelització lingüística (norma consuetudinària). Tanmateix, l'establiment d'una codificació, la fixació d'una norma prescriptiva, obre les portes a plantejaments ideològics —relacions de poder, en definitiva—, que sovint es dirigeixen en l'àmbit polític. Així doncs, ens situem de ple en l'esfera de la política lingüística en la seua dimensió de canviar els comportaments lingüístics dels membres de la comunitat. Per a l'avinentesa que ens ocupa, el marc d'intervenció seria la planificació del corpus, això és, la tutela institucional de la referencialitat lingüística. No s'escapa a ningú que les decisions sobre quantes (i quines) són les exemplaritats vigents no s'adopten des d'una òptica lingüística. La jerarquia normativa, més enllà de si està avalada per la tradició històrica o si no ho està, respon sovint a interessos particulars, de grups que volen mantenir, també lingüísticament, la seua preeminència social. A l'altre costat del pèndol, les reivindicacions identitàries que solen acom-

21. Michael Clyne (1992) és considerat el forjador del terme *pluricentrisme*, especialment a partir de la publicació de l'obra *Pluricentric languages. Differing norms in different nations*. En aquesta obra col·lectiva coordinada per Clyne, s'hi presenten un conjunt de casos de llengües que mostren en el seu interior més d'una varietat referencial. El mateix autor reconeix la relació de la seua formulació amb constructes teòrics previs, com l'assenyalat de Kloss (1967) (llengües *Ausbau-Abstand*) i la tipologia de codificacions proposada per Stewart (1968). Les formulacions esmentades han tingut un cert ressò en la tradició sociolingüística catalana, sempre atenta als processos de disgregació de la comunitat lingüística. L'autor d'aquestes línies els ha emprat en treballs diversos per a avaluar el cas valencià (Pradilla, 2004 i 2008b).

22. Actualment, els estudis sobre el pluricentrisme constitueixen un marc de reflexió teoricometològica força destacat. En el debat, podríem dir-ne epistemològic, una de les qüestions que encara generen discrepàncies és si per a diagnosticar el caràcter pluricèntric de les llengües, a més d'una pluralitat de varietats estàndard, també s'exigeix l'existència de centres codificadors diversos en una mateixa llengua. Ammon (2005) aborda aquesta qüestió, sens dubte determinant a l'hora d'elaborar la nòmina de llengües considerades pluricèntriques.

panyar les demandes de models més demarcatus també descansen en la voluntat d'incrementar el pes sociopolític dels demandants. I, al bell mig d'aquestes tensions, les acadèmies de la llengua —les entitats responsables de fixar la norma—, més enllà de gestionar l'antagonisme dialèctic entre l'orientació descriptiva de la normativitat actual i el prescriptivisme tradicional, no s'acaben de traure del damunt la dinàmica socioideològica imperant.

4. COROLLARI

Des de la nit dels temps, l'estudi de la *variació interlingüística*, això és, la caracterització, ara individuada ara comparada, de sistemes lingüístics diferents, ha gaudit de l'interès inqüestionat de la reflexió lingüística. Contràriament, la lingüística ha tingut veritables dificultats a l'hora d'assumir la *variació intralingüística* com un element intrínsec a la mateixa existència de les llengües. Val a dir que la lingüística tradicional se n'ha ocupat d'una part —la variació històrica i la geogràfica—, però la moderna s'ha mostrat extraordinàriament incòmoda a l'hora de reconèixer-la globalment com a legítim objecte d'estudi. Aquesta diagnosi ha anat de bracet de la constatació empírica de la permeabilitat de la llengua a factors externs de tipus sociocultural, polític o econòmic. Tot plegat ha conduït a l'aparició de nous models teòrics que han destacat la importància de la consideració dels esmentats factors en la teoria general del llenguatge i ha esperonat els investigadors a enfrontar-se al seu funcionament complex. La sociolingüística i la pragmàtica, amb un espai d'intersecció disciplinari important, han anat fent camí, tot assajant de definir, paral·lelament, el seu estatus paradigmàtic.

La lingüística de les varietats alemanya ens ofereix un marc reeixit per a l'estudi de l'heterogeneïtat interna de les llengües o de les varietats. Els seus orígens es troben en l'estructuralisme funcionalista de Praga, una escola que, per vies diferents, també és a la base de l'elaboració dels models variacionistes anglosaxons (variacionisme laboví i gramàtica sistemicofuncional de Halliday), que han senyorejat en les investigacions sobre la llengua catalana. Aquesta constatació ens ha de fer reflexionar sobre la validesa de la catalogació acrítica de l'estructuralisme com un paradigma hostil a la variació lingüística.

El pensament lingüístic de Coseriu esdevé un dels pilars teòrics fonamentals sobre els quals descansa la formulació epistemològica del model variacionista alemany. Tant, que López Serena (2006: 998) intueix una línia imaginària en la seua definició que va de Ginebra a Friburg passant per Tubinga; una línia a la qual, potser, caldria afegir Praga.

El model reprèn les tres dimensions de la variació intralingüística amb què treballava Coseriu (diatòpica, diastràtica i diafàsica) i n'afegeix una de nova, la que defineix el contínuum concepcional entre la immediatesa i la distància comunicativa. La interrelació d'aquesta realitat polinivellada dona forma al model de la *cadena de varietats* (també, *cadena variacional*). Es tracta d'una proposta que es defineix dinàmi-

cament mitjançant un itinerari unidireccional: els trets diatòpics poden operar com a diastràtics, els quals, al seu torn, poden funcionar com a diafàsics.

La dimensió ocupada per l'eix concepcional entre la immediatesa i la distància comunicatives constitueix el principi estructurador de tot l'espai variacional, ja que és permeable a incorporar elements de les altres dimensions. La resta de varietats lingüístiques s'articulen al voltant d'ell, de manera que tot fenomen lingüístic ha de poder ser categoritzat com a fet de variació diatòpica o com a norma estàndard. Si una llengua té diversos espais variacionals, la situació comunicativa i referencial resultant es cataloga com a pluricèntrica. La cadena de varietats d'un espai variacional se subordina sempre a un estàndard, això és, a una varietat de la distància comunicativa. En la delimitació de l'estatus de fenòmens variables (perspectiva de la historicitat-variació), la concreció de l'espai variacional i la cadena de varietats que acull és determinant.

Com a reflex de la distància comunicativa, la llengua estàndard no és, doncs, una llengua funcional més, desvinculada de les altres normes no estàndard que la tradició històrica ha generat en les dimensions espacial, social i situacional. És un ideal de referència on convergeixen els trets diatòpicament més febles, els diastràticament més prestigiosos i els diafàsicament més alts.

La noció de *pluricentrisme* —en aquest article només presentada sumàriament— mereixerà una exploració detallada en el segon lliurament del treball anunciat en la introducció. D'entrada, ens caldrà definir-ne l'abast semàntic per tal d'adequar-ne la interpretació en les tradicions discursives de les cultures lingüístiques que ens disposem a contrastar, la hispànica i la catalana. Sens dubte, la interrelació dels significats del terme *norma* (norma objectiva i norma prescriptiva) apuntats presentarà dinàmiques històriques diferents en cada tradició, que caldrà tenir molt presents, més enllà, òbviament, d'avaluar la sintonia aparent que mostren les complecions normatives de les acadèmies respectives (Real Academia Española i Institut d'Estudis Catalans) al voltant de constructes ideològics com el *panhispanisme* o el *pancatalanisme*. Unes *auctoritas* —i aquesta qüestió no és trivial— que no detenen en exclusiva el poder de la gestió de la norma en les seues comunitats lingüístiques.

A més, la comesa no podrà deixar al marge la consideració sociolingüística de *llengua hegemònica*, aplicada a l'espanyol, i de *llengua minoritzada*, associada al català. No es pot oblidar que l'avaluació del procés d'estandardització de la llengua catalana s'ha d'inserir en el marc d'una dinàmica comunicativa deficitària. Dit d'una altra manera, la consideració general de llengua minoritzada que s'atorga a la llengua catalana descansa en una crisi important dels usos lingüístics. Ens trobem, doncs, en una situació que dificulta enormement l'establiment d'un repertori lingüístic assumit d'una manera plena pel conjunt d'usuaris de la llengua. D'altra banda, la minorització lingüística es manifesta amb intensitat diferent a les diverses regions administratives que formen la comunitat lingüística. La fragmentació administrativa i una història plena de desavinences afavoreixen, doncs, la creació de comunitats de parla on la llengua catalana defineix la seua funcionalitat segons el pes que té en relació amb el conjunt de codis que constitueixen un(s) repertori(s) lingüístic(s) multilingüe(s) cada cop més complex(os). Aquesta segmentació d'àmbits comunicatius i referencials és a la base

de dinàmiques identitàries que no afavoreixen l'establiment de normes d'ús comunes i de models lingüístics formals compartits.²³

Finalment, seguint Muhr (2013), caldrà sotmetre a debat si l'estandardització de *varietats no dominants* és un afer intrínsecament estatal. D'entrada, el cas de la llengua catalana considerada en el seu conjunt ofereix un marc d'anàlisi on el procés d'estandardització s'ha fet des d'un marc subestatal. I, d'altra banda, ara ja en relació amb les dinàmiques centrífugues internes de la comunitat lingüística, caldrà indagar sobre la configuració espacial i les motivacions socials que prenen les demandes d'identitat lingüística detectades.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ALTURO, N. (2011). «Pragmàtica i anàlisi del discurs». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21, p. 29-41.
- AMMON, U. (2005). «Pluricentric and divided languages». A: AMMON, U. [et al.] (ed.). *Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society*. Berlín; Nova York: Walter de Gruyter, p. 1536-1543.
- AMORÓS NEGRE, C. (2012). «El pluricentrismo de la lengua española: ¿un nuevo ideologema en el discurso institucional? El desafío de la glosodidáctica». *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, vol. 10, núm. 19, p. 127-147.
- CLYNE, M. (ed.) (1992). *Pluricentric languages: Differing norms in different nations*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- COSERIU, E. (1952). «Sistema, norma y habla». *Revista de la Facultad de Humanidades y Ciencias* (Montevideo), núm. 9, p. 113-177.
- (1956-1957). *El problema de la corrección idiomática*. Montevideo. [Manuscrit inèdit custodiat a l'arxiu Coseriu de la Universitat de Tübingen (Alemanya): <www.coseriu.de>]
- (1980). «'Historische Sprache' und 'Dialekt'». A: ALBRECHT, J.; LÜDTKE, J.; THUN, H. (ed.). *Energie und Ergon: Sprachliche Variation, Sprachgeschichte, Sprachtypologie: Studia in honorem Eugenio Coseriu*. Vol. I: *Schriften von Eugenio Coseriu (1965-1987)*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, p. 54-61.
- (1981). *Lecciones de lingüística general*. Madrid: Gredos.
- FERNÁNDEZ PÉREZ, M. (1997). «Sobre las nociones de sociolecto, sinstratía, variación sociolingüística, diastratía, y cuestiones colindantes». A: ESCAVY ZAMORA, R. [et al.]. *Homenaje al profesor A. Roldán Pérez*. Vol. I. Murcia: Universidad de Murcia, p. 157-173.
- FLYDAL, L. (1952). «Remarques sur certains rapports entre le style et l'état de langue». *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap*, vol. XVI, p. 241-258.
- GALLARDO, A. (1978). «Hacia una teoría del idioma estándar». *Revista de Lingüística Teórica y Aplicada*, núm. 16, p. 85-119.

23. La recent aparició del llibre col·lectiu *European pluricentric languages in contact and conflict* (MUHR, R; MAS, J. À.; RUETER, J., ed., 2020) és una mostra diàfana de la necessitat d'abordar l'estudi del pluricentrisme atenent a la conflictivitat que generen els contactes de llengües, tant pel que fa a les disputes d'àmbits d'ús com a la col·lisió ideològica que emmascaren els litigis sobre les varietats referencials, codificades o no.

- GARVIN, P.; MATHIOT, M. (1956). «The urbanization of the Guarani language: A problem in language and culture». A: WALLACE, A. F. C. (ed.). *Men and cultures: Selected papers of the Fifth International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press.
- GREGORY, M.; CARROLL, S. (1978). *Language and situation: Language varieties and their social contexts*. Londres: Routledge & Kegan Paul.
- HALLIDAY, M. A. K. (1976). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Londres: Arnold.
- HALLIDAY, M. A. K.; MACINTOSH, A.; STREVEN, P. (1964). *The linguistic sciences and language teaching*. Londres: Longman.
- HAUGEN, E. (1983). «The implementation of corpus planning: Theory and practice». A: COBARRUBIAS, J. (ed.). *Progress in language planning*. Berlín; Nova York; Amsterdam: Mouton.
- KABATEK, J. (2002). «Oralidad, proceso y estructura». *Pandora: Revue d'Études Hispaniques*, núm. 2, p. 37-54.
- KIESLER, R. (1995). «Français parlé = französische Umgangssprache?». *Zeitschrift für romanische Philologie*, vol. 111, núm. 3, p. 375-406.
- KLOSS, H. (1967). «'Abstand languages' and 'Ausbau languages'». *Anthropological Linguistics*, vol. 9, núm. 7, p. 29-41.
- (1978). *Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen seit 1800*. Düsseldorf: Schwann.
- KOCH, P.; OESTERREICHER, W. (1985). «Sprache der Nähe — Sprache der Distanz: Mündlichkeit und Schriftlichkeit im Spannungsfeld von Sprachtheorie und Sprachgeschichte». *Romanistisches Jahrbuch*, vol. 36, p. 15-43.
- (1990). *Gesprochene Sprache in der Romania: Französisch, Italienisch, Spanisch*. Tübingen: Max Niemeyer. [Versió espanyola de l'original alemany a càrrec de: LÓPEZ SERENA, A. (2007). *Lengua parlada en la Romania: espanyol, francès, italià*. Madrid: Gredos]
- LAMUELA, X. (1994). *Estandardització i establiment de les llengües*. Barcelona: Edicions 62.
- LARA, L. F. (1976). *El concepto de norma en lingüística*. Mèxic: Colegio de México.
- (2007). «Por una reconstrucción de la idea de la lengua española». A: VALLE, J. del (ed.). *La lengua, ¿patria común?: Ideas e ideologías del español*. Madrid: Iberoamericana; Frankfurt: Vervuert, p. 163-181.
- LÓPEZ SERENA, A. (2002). «Peter Koch y Wulf Oesterreicher (1990). *Gesprochene Sprache in der Romania: Französisch, Italienisch, Spanisch*». *Lexis*, vol. xxvi, núm. 1, p. 255-271.
- (2006). «La impronta estructuralista de las escuelas de Tübinga y Friburgo. Presente, pasado y futuro de la lingüística de las variedades alemana». A: ROLDÁN PÉREZ, A. [et al.] (ed.). *Caminos actuales de la historiografía lingüística: Actas del V Congreso Internacional de la Sociedad Española de Historiografía Lingüística*. Murcia: Universidad de Murcia, p. 995-1007.
- (2013). «La heterogeneidad interna del español meridional o atlántico: variación diasisemática vs. pluricentrismo». *Lexis*, vol. xxxvii, núm. 1, p. 95-161.
- MARTINET, A. (1996). «Prefaci». A: *Llengües en contacte*. Alzira: Bromera, p. 17-21. [Traducció de l'obra original anglesa: WEINREICH, U. (1953). *Languages in contact*. La Haia: Mouton]
- MÉNDEZ GARCÍA DE PAREDES, E. (2008). «Modelos idiomáticos y prescriptivismo. El caso del andaluz». A: MORENO SANDOVAL, A. (ed.). *El valor de la diversidad [meta]lingüística*:

- Actas del VIII Congreso de Lingüística General*. Madrid, 25-28 juny de 2008. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, p. 1370-1389.
- MUHR, R. (2013). «Codifying linguistic standards in non-dominant varieties of pluricentric languages – adopting dominant or native norms». A: MUHR, R. [et al.] (coord.). *Exploring linguistic standards in non-dominant varieties of pluricentric languages*. Frankfurt am Main: Peter Lang, p. 11-44.
- MUHR, R.; MAS, J. À.; RUETER, F. (ed.) (2020). *European pluricentric languages in contact and conflict*. Berlín: Peter Lang.
- OESTERREICHER, W. (2006). «La historicidad del lenguaje. Variación, diversidad y cambio lingüístico». A: BUSTOS TOVAR, J. J. de; GIRÓN ALCONCHEL, J. L. (ed.). *Actas del VI Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*. Madrid, 29 setembre - 3 octubre de 2003. Vol. I. Madrid: Arco Libros, p.137-158.
- PAYRATÓ, L.; COTS, J. (2011). *The pragmatics of Catalan*. Berlín: De Gruyter Mouton.
- PRADILLA, M. À. (2004). *El laberint valencià: Apunts per a una sociolingüística del conflicte*. Benicarló: Onada.
- (2008a). *Sociolingüística de la variació i llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (2008b). *La tribu valenciana: Reflexions sobre la desestructuració de la comunitat lingüística*. Benicarló: Onada.
- (2011). «L'univers calidoscòpic de la sociolingüística de la variació en l'àmbit de la llengua catalana». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21, p. 125-140.
- SÖLL, L. ([1974] 1985). *Gesprochenes und geschriebenes Französisch*. Berlín: Schmidt.
- STEWART, William A. (1968). «A sociolinguistic typology for describing national multilingualism». A: FISHMAN, J. A. (ed.). *Readings in the sociology of language*. La Haia: Mouton, p. 530-545.
- WEINREICH, U. (1954). «Is a structural dialectology possible?». *Word*, vol. 10, núm. 2-3, p. 388-400.
- WEINREICH, U.; LABOV, W.; HERZOG, M. I. (1968). «Empirical foundations for a theory of language change». A: LEHMANN, W. P.; MALKIEL, Y. (ed.). *Directions for historical linguistics: A symposium*. Londres: University of Texas Press, p. 96-195.